

Błażej Kmieciak
Piotr Sobański
Damian Tarnacki

Zjawisko nakłaniania do samobójstwa

The phenomenon of incitement to suicide

Życie człowieka podlega szczególnej ochronie prawnej. Zarówno międzynarodowe dokumenty (konwencje i deklaracje), jak i ustawy krajowe zwracają uwagę, że prawo do życia człowieka posiada istotne znaczenie. Poszczególne przepisy wskazują na konieczność ochrony ludzkiego życia w sytuacji jego zagrożenia. Dlatego też wszelkie intencjonalne działania mające na celu śmierć człowieka spotkać się mogą z odpowiedzialnością karną.

Czy jednak człowiek może sam siebie pozbawić życia? Odpowiedź na to pytanie jest pozytywna, przede wszystkim z perspektywy otaczającej nas rzeczywistości. Media niemal każdego dnia odnotowują przypadki samobójstw. Człowiek, który bezskutecznie odbiera sobie życie, nie spotyka się w podobnej sytuacji z żadną sankcją. Czy jednak namawianie innej osoby do takich działań powinno wiązać się z odpowiedzialnością karną? Ponownie odpowiedź ma pozytywny charakter. W jaki jednak sposób polskie prawo sankcjonuje udzielenie pomocy osobie w popełnieniu samobójstwa? Czy odpowiedzialność karna pojawia się jedynie w momencie wystąpienia określonych pomocniczych aktywności? Być może pojawia się ona już wcześniej, a więc w momencie, w którym występuje zachęcanie do samobójstwa? Czy są sytuacje, w których odpowiedzialność ta powinna być zawieszona? Być może w pewnych momentach namawianie do samobójstwa jest czynnością zasługującą na uznanie?

W artykule podjęta zostanie próba udzielenia odpowiedzi na te pytania.

Słowa kluczowe: samobójstwo, pomoc w samobójstwie, prawo karne, cierpienie człowieka, godność, prawa człowieka,

Human life is subject to special legal protection. Both international documents (conventions and declarations) and national laws point out that the right to human life is of particular importance. Particular regulations indicate the need to protect human life in an emergency. Therefore, any intentional actions aimed at human death may face criminal liability.

But can man take his own life? The answer to this question is positive, primarily from the perspective of the reality that surrounds us. The media records suicides almost every day. A person who unsuccessfully takes his own life does not face any sanction in a similar situation. However, should persuading another person to take such actions be subject to criminal liability? Again, the answer is positive. But how does Polish law sanction helping a person commit suicide? Does criminal liability arise only when certain auxiliary activities occur? Perhaps it appears earlier, i.e. at the moment when suicide is encouraged? Are there situations where this liability should be suspended? Perhaps, at certain moments, persuading people to commit suicide is an action that deserves recognition?

The article will attempt to provide answers to these questions.

Key words: suicide, assistance in suicide, criminal law, human suffering, dignity, human rights,

Wprowadzenie

W 1998 r. na polskim rynku muzycznym pojawił się nowy – grający muzykę popularną – zespół „Łzy”. Bardzo szybko utwory z jego pierwszej płyty pt. „Słońce”, stały się hitami granymi regularnie przez ogólnopolskie rozgłośnie radiowe¹. W albumie tym jeden z utworów muzycznych nosił tytuł: „Zabij się, zabij”. Tytuł ten jest odzwierciedleniem treści, jaka znalazła się w piosence. Znajdują się w niej takie oto zwroty: „Jesteś tylko maszyną, Którą nogi gdzieś niosą Wiem, że chciałbyś to zmienić, A ja znam na to sposób By uwolnić cię od bólu i porażek I dostarczyć tobie przewspaniałych wrażeń Zrób to szybko po kryjomu, Ja nie powiem nic nikomu” (pisownia oryginalna). Fraza ta jest swoistym wprowadzeniem do kluczowych w tym miejscu zwrotów, jakie znalazły się w refrenie

¹ Zob. Zespół Łzy, *Dyskografia*, Radio RMF FM, źródło: <https://www.rmf.fm/muzyka/dyskografia,182,Łzy.html> [data dostępu: 29 września 2021 r.].

tego utworu. Wokalistka zespołu „Łzy” kilkakrotnie wyśpiewuje w nim takie oto zdania: „Zabij się, zabij się Nikt nie lubi tutaj cię, Strzel sobie w głowę I rozwal na połowę”. Co zaskakujące wspomniany tutaj zespół muzyczny w omawianym utworze wielokrotnie formułuje wypowiedzi o niezwykle negatywnym zabarwieniu emocjonalnym. Kierowane są one do domyślnego podmiotu. Znajdziemy tam takie oto sformułowania: „Jesteś szarym człowiekiem (...) Jesteś tu niepotrzebny (...) Jesteś tylko ciężarem”. Po wyrażeniach tych kolejny raz w refrenie następuje zachęta, by określona osoba odebrała sobie życie². Cytowana tutaj piosenka zaskakuje bezpośrednią formą, która z całą pewnością może być uznana, jako namowa do dokonania samobójstwa.

W polskich oraz zagranicznych utworach szeroko rozumianej sztuki oraz popkultury dostrzec możemy w ostatnich latach wiele odniesień, będących wyraźną zachętą do odebrania sobie życia. Widać to chociażby w utworze znanej amerykańskiej wokalistki, Billie Eilish, która w utworze „When the party’s over” wręcz demonstruje, jak można odebrać sobie życie³. Także w produkcjach filmowych wątek samobójstwa jest w ostatnich latach obszernie podnoszony. Przykładem może być tutaj film „Zanim się pojawiłeś”, w którym następuje wyraźna pochwała dla wspomaganego samobójstwa, które ma stanowić ucieczkę od wszelkich cierpień osób głęboko niepełnosprawnych⁴. Zbliżony temat dostrzegamy jeszcze w polskiej produkcji filmowej pt. „Dziewczyna z szafy”, w którym dwie osoby, doświadczające cierpienia emocjonalnego oraz niepełnosprawności intelektualnej, decydują się na wspólne odebranie sobie życia (samobójstwo rozszerzone). Jak zaznacza Dorota Kołodziejczyk „Samobójstwo dwojga bohaterów ma oczywiście wyrzucić presję krytyczną na postawy normatywnej większości, lecz jego najważniejszą rolą jest ujawnienie traumatycznego efektu niepełnosprawności (...) W planie krytyki społecznej film pokazuje okrutny fakt – jednostki nadwrażliwe, odrzucone lub niemające szans na porozumienie z większością same się eliminują”. W filmie tym widać jednakże jeszcze inny istotny wątek. Pojawia się bowiem osoba trzecia, brat jednej z ww. tragicznych postaci. Wie on o planowanym

² Zob. Zespół Łzy, *Zabij się, zabij*, źródło: https://www.tekstowo.pl/piosenka,Lzy,zabij_sie__zabij.html [data dostępu: 29 września 2021 r.].

³ Zob. B. Eilish, *When the party’s over*, źródło: <https://www.youtube.com/watch?v=pbMwTqkKSps> [data dostępu: 29 września 2021 r.].

⁴ B. Kmiecik, *Motywy bioetyczne we współczesnym kinie, jako element debaty dotyczącej dylematów rozwoju medycyny*, *Fides et ratio* 2018, nr 2, s. 299.

zamachu samobójczym. Wie, kiedy on nastąpi, domyślając, się w jakich okolicznościach do niego dojdzie⁵.

Zaproponowane tutaj wątki stanowią istotne wprowadzenie dla dalszej części refleksji. Namowa do samobójstwa, pomoc w odebraniu sobie życia mieć mogą, jak widać, kilka poziomów. W wymiarze społecznym – co zaskakujące – widzimy nie tyle przestrożę przed samobójstwem, którą w swoich utworach wyrażał np. Edward Stachura, który sam ostatecznie odebrał sobie życie⁶. Dostrzegamy natomiast z jednej strony pochwałę podobnych działań, a z drugiej wręcz namowy do podobnych aktywności. Podobne społeczne działania mogą być uznane za formę kulturowych refleksji artysty, który w taki, a nie inny sposób, wyraża swoje cierpienie, trud oraz bunt. Co jednak w chwili, w której dostrzegane na ekranie namowy zostaną zrealizowane w praktyce? Jakie musi być powiązanie między osobą namawiającą, a tą, która podejmuje decyzje o zamachu na samą siebie? Czy musi mieć ono charakter bezpośredni? Ww. utwór Billie Eilish obejrzało w ciągu trzech lat blisko miliard widzów. Statystyka ta dotyczy tylko jednego, internetowego serwisu filmowego. Trudno oszacować, jak wielką siłę przekazu posiada tak popularna piosenka. Czy możemy oczekiwać, by prawo karne ścigało osoby, które w podobny sposób propagują samobójcze działania? Być może prawo karne winno wyłącznie ścigać osoby, które swoim świadomym postępowaniem, bądź równie świadomym brakiem aktywności namawiają inną osobę do odebrania sobie życia? Czy powinny być od podobnych czynności jakieś wyjątki?

W poniższych rozważaniach podjęta zostanie próba udzielenia odpowiedzi na wskazane pytania. Będzie ona przebiegać w dalszej kolejności w formie analizy polskich aktów prawnych oraz doktryny wypowiadającej się w temacie pomocniczych działań dążących do popełnienia samobójstwa przez określoną osobę. Jako materiał pomocniczy posłużą refleksje dotyczące treści znanych produkcji filmowych, w których to wątek samobójstwa miał szczególne znaczenie⁷.

⁵ Cyt. za D. Kołodziejczyk, *Dziewczyna z szafy, chłopak na dachu*, Porównania, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu 2017, nr 2, s. 51.

⁶ Zob. B. Kmiecik, *Suicide: Between Emotions and Culture*, EAS Journal of Humanities and Cultural Studies 2020, vol 2, s. 31.

⁷ Por. J. Idzik, R. Klepka, *O analizie zawartości, czyli jak badać medialne obrazy świata?*, [w:] R. Klepka, I. Idzik (red.), *Medialne obrazy świata, Tom 2, Polityka i bezpieczeństwo, w relacjach medialnych*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie 2019, s. 11–33.

Polskie prawo karne wobec samobójstwa

W części szczególnej Kodeksu Karnego został zawarty przepis, który odnosi się bezpośrednio do wspomaganego samobójstwa, penalizując doprowadzenie innej osoby do poniesienia śmierci z własnej ręki. Zgodnie z art. 151 K.K. kto namową lub przez udzielenie pomocy doprowadza człowieka do targnięcia się na własne życie, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5. Przepis ten obowiązuje od dnia 1 września 1998 r., tj. od chwili wejścia w życie Kodeksu Karnego i jego treść nie ulegała nigdy zmianom. Ustawodawca uregulował ten czyn w odrębnym przepisie, ponieważ zarówno usiłowane, jak i dokonane targnięcie się na własne życie nie jest przestępstwem. Tym samym ani nakłanianie, ani pomaganie do samobójstwa nie może z założenia być penalizowane na zasadach ogólnych, tj. przy zastosowaniu konstrukcji związanych z określonymi w art. 18 § 2 i 3 K.K. formami niesprawczymi przestępstwa w postaci podżegania lub pomocnictwa⁸. Z uwagi na szczególny charakter i wartość chronionego dobra prawnego nakłanianie lub udzielanie pomocy do targnięcia się na własne życie zostało ujęte w Kodeksie Karnym jako przestępstwo *sui generis*⁹. Jak zauważa R. Kokot, oba sposoby doprowadzenia do samobójstwa zostały określone w art. 151 K.K. jako formy sprawcze, a nie jako postacie niesprawcze pochodne karalnego sprawstwa¹⁰. Strona przedmiotowa przestępstwa polega na wskazanych w art. 151 K.K. rodzajach zachowania. M. Szwarczyk określa je jako swoiste typy sprawcze „podżegania” i „pomocnictwa” do samobójstwa¹¹. Do podżegania i pomocnictwa nie stosuje się wprawdzie przepisów części ogólnej dotyczących form współdziałania, jednak w ocenie A. Marka przy wykładni użytych w art. 151 pojęć „nakłania” i „udziela pomocy” mają odpowiednie zastosowanie przepisy o podżeganiu i pomocnictwie¹². Należy mieć jednocześnie na uwadze, że użyte w art. 151 K.K. określenia nawiązujące do niesprawczych form popełnienia czynu zabronionego,

⁸ J. Giezek, Art. 151 K.K. Komentarz, LEX 2014; A. Marek, Art. 151 K.K. Komentarz, LEX 2010; M. Budyn-Kulik, Art. 151 K.K. Komentarz, LEX 2021; L. Tyszkiewicz, Art. 151 K.K. Komentarz, LEX 2016.

⁹ A. Gawliński, D. Zero, *Namowa lub pomoc w samobójstwie – aspekty prawnokarne, porównawcze i kryminalistyczne*, Studia Prawnoustrojowe 2021, Nr 52, ss. 113-132, s. 116; J. Giezek, Art. 151 K.K. Komentarz, LEX 2014; R. Kokot, *Z problematyki karalnego doprowadzenia do samobójstwa – uwagi na tle ustawowych znamion art. 151 k.k. Część I*, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego 2015, Tom XXXV, ss. 13-26, s. 20; .

¹⁰ R. Kokot, *Z problematyki karalnego doprowadzenia do samobójstwa – uwagi na tle ustawowych znamion art. 151 k.k. Część I*, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego 2015, Tom XXXV, ss. 13-26, s. 20.

¹¹ M. Szwarczyk, *Art. 151 K.K. Komentarz*, LEX 2015.

¹² A. Marek, *Art. 151 K.K. Komentarz*, LEX 2010.

tj. do postaci podżegania i pomocnictwa, nie są określeniami tożsamymi, nawet jeśli ich konotacja jest bardzo zbliżona¹³.

Udzielenie pomocy w rozumieniu art. 151 K.K., tj. postrzegane jako sposób doprowadzenia człowieka do popełnienia samobójstwa, obejmuje wszelkie czynności, które umożliwiają albo ułatwiają targnięcie się przez pokrzywdzonego na własne życie. Pomoc może być dokonywana w różny sposób, m.in. polegać na dostarczeniu śmiertelniegroźnego środka lub na udzieleniu porady (względnie informacji), w jaki sposób można dokonać samobójstwa, aby było ono skuteczne i bezbolesne¹⁴. Jak trafnie dostrzega J. Kokot, pomoc jest możliwa nie tylko przed podjęciem działań polegających na targnięciu się na własne życie, ale także w trakcie tych działań, aż do chwili wystąpienia skutku śmiertelnego¹⁵. Należy podkreślić, że pomoc udzielona do targnięcia się na życie ma być pomocą na tyle istotną, że jej udzielenie doprowadziło do tego, iż samobójca mógł podjąć próbę samobójczą i ją rzeczywiście podjąć¹⁶. A. Marek wskazuje, że samo usuwanie wątpliwości osoby wahającej się, czy popełnić samobójstwo, jest udzieleniem pomocy psychicznej, jeżeli była ona na tyle istotna, że doprowadziła pokrzywdzonego do targnięcia się na własne życie¹⁷.

Udzielanie pomocy, o której mowa w art. 151 K.K., obejmuje obie odmiany umyślności. W tym zakresie możliwe jest działanie sprawy zarówno w zamiarze bezpośrednim, jak i ewentualnym¹⁸. Zamiar ewentualny wchodzi w rachubę m.in. w sytuacji, w której sprawca dostarcza osobie noszącej się z zamiarem targnięcia się na własne życie odpowiednich do tego środków lub udziela określonych informacji, przewidując realną możliwość, że mogą być one użyte do popełnienia samobójstwa i godząc się z tym¹⁹. Dla przyjęcia kwalifikacji prawnej z art. art. 151 K.K. nie ma znaczenia, czy udzielenie pomocy zostało

¹³ J. Giezek, *Art. 151 K.K. Komentarz*, LEX 2014.

¹⁴ V. Konarska-Wrzošek, *Art. 151 K.K. Komentarz*, LEX 2020; M. Budyn-Kulik, *Art. 151 K.K. Komentarz*, LEX 2021; A. Marek, *Art. 151 K.K. Komentarz*, LEX 2010; A. Gawliński, D. Zero, *Namowa lub pomoc w samobójstwie – aspekty prawne, porównawcze i kryminalistyczne*, *Studia Prawnoustrojowe* 2021, Nr 52, s. 113–132, 118.

¹⁵ R. Kokot, *Z problematyki karalnego doprowadzenia do samobójstwa – uwagi na tle ustawowych znamion art. 151 k.k. Część II, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego 2015, Tom XXXVI*, s. 25–36, 29–30.

¹⁶ V. Konarska-Wrzošek, *Art. 151 K.K. Komentarz*, LEX 2020.

¹⁷ A. Marek, *Art. 151 K.K. Komentarz*, LEX 2010.

¹⁸ J. Giezek, *Art. 151 K.K. Komentarz*, LEX 2014; A. Lebidowicz, *Samobójstwo w ujęciu wielopłaszczyznowym* <http://niezniknelo.pl/NPW/www.npw.gov.pl/dokumenty/WPP/2013-3/2013-3-5.pdf> [data dostępu: 8 września 2021 r.], s. 6.

¹⁹ A. Marek, *Art. 151 K.K. Komentarz*, LEX 2010.

zainspirowane przez pokrzywdzonego, czy też wynikało jedynie z własnej inicjatywy sprawcy²⁰. Przy tym realizacja znamion przestępstwa nie zależy od tego, czy pokrzywdzony miał świadomość, że została mu rzeczywiście udzielona pomoc. R. Kokot zauważa, że do wyjątków w tym względzie należy samo udzielenie pomocy psychicznej, które z natury rzeczy musi być przez pokrzywdzonego uświadamiane²¹. Zdaniem L. Tyszkiewicza użyte w treści art. 151 K.K. sformułowanie „przez udzielenie pomocy doprowadza” wskazuje na to, że nie można dopuścić się pomocnictwa w postaci zaniechania²². Jednak zgodnie z dominującym stanowiskiem doktryny przestępstwo z art. 151 K.K. w postaci udzielenia pomocy może polegać zarówno na działaniu, jak i na zaniechaniu²³. Zaniechanie zachodzi w sytuacji, gdy sprawca, na którym ciąży prawny, szczególnie obowiązek niedopuszczenia do samobójstwa, nie reaguje na przygotowania do targnięcia się na życie. Za udzielenie pomocy poprzez zaniechanie będzie np. odpowiedzialny rodzic małoletniego, który widząc przygotowywanie do samobójstwa, nie podejmie kroków w kierunku uniemożliwienia poniesienia przez dziecko śmierci z własnej ręki²⁴.

Gdy przestępstwo z art. 151 K.K. polega na doprowadzeniu do targnięcia się na życie namową, może być ono popełnione wyłącznie przez działanie²⁵. Namowa polega na oddziaływaniu na psychikę pokrzywdzonego, aby wywołać w nim zamiar popełnienia samobójstwa. Namawianie może odbywać się w dowolnej formie, np. poprzez prośby, propozycje, sugestie, a także poprzez wskazywanie ewentualnych korzyści, jakie mogą wynikać dla innych osób na skutek targnięcia się na własne życie²⁶. Należy mieć przy tym na względzie, że namowa może polegać nie tylko na wpłynięciu na podjęcie przez pokrzywdzonego decyzji o targnięciu się na życie, ale także na utwierdzeniu pokrzywdzonego w takim zamiśle²⁷. Forma

²⁰ R. Kokot, *Z problematyki karalnego doprowadzenia do samobójstwa – uwagi na tle ustawowych znamion art. 151 k.k. Część II, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego 2015, Tom XXXVI*, s. 25–36, 29.

²¹ R. Kokot, *Z problematyki karalnego doprowadzenia do samobójstwa – uwagi na tle ustawowych znamion art. 151 k.k. Część II, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego 2015, Tom XXXVI*, s. 25–36, s. 29–30.

²² L. Tyszkiewicz, *Art. 151 K.K. Komentarz, LEX 2016*.

²³ A. Gawliński, D. Zero, *Namowa lub pomoc w samobójstwie – aspekty prawnokarne, porównawcze i kryminalistyczne, Studia Prawnoustrojowe 2021, Nr 52*, ss. 113–132, s. 117; V. Konarska-Wrzošek, *Art. 151 K.K. Komentarz, LEX 2020*; A. Gawliński, D. Zero, *Namowa lub pomoc w samobójstwie – aspekty prawnokarne, porównawcze i kryminalistyczne, Studia Prawnoustrojowe 2021, Nr 52*, ss. 113–132, 117.

²⁴ V. Konarska-Wrzošek, *Art. 151 K.K. Komentarz, LEX 2020*.

²⁵ M. Budyn-Kulik, *Art. 151 K.K. Komentarz, LEX 2021*.

²⁶ V. Konarska-Wrzošek, *Art. 151 K.K. Komentarz, LEX 2020*; A. Marek, *Art. 151 K.K. Komentarz, LEX 2010*.

²⁷ M. Budyn-Kulik, *Art. 151 K.K. Komentarz, LEX 2021*.

namawiania jest dowolna, jednak z reguły ma ona werbalny charakter. W obecnych czasach namawianie odbywa się m.in. za pośrednictwem poczty elektronicznej. Za namowę można również uznać zamieszczoną w serwisie społecznościowym wypowiedź, która nakłania konkretną osobę do samobójstwa²⁸. Na marginesie warto wskazać, że w doktrynie istnieje spór co do tego, czy znamię wykonawcze przestępstwa z art. 151 K.K. można zrealizować również gestem²⁹. V. Konarska-Wrzošek słusznie jednak zauważa, że mając na uwadze różne możliwe sytuacje życiowe, gdy odpowiednio wymowne gesty mogą wzbudzić zamiar samobójstwa, dla odpowiedniej ochrony życia nie powinno się ograniczać sposobów namawiania, które mogą doprowadzić do targnięcia się na życie³⁰.

Strona podmiotowa czynności wykonawczej polegającej na nakłanianiu do samobójstwa ogranicza się wyłącznie do zamiaru bezpośredniego. Sprawca musi chcieć, aby pokrzywdzony targnął się na własne życie i to jest jego celem. Jest to przestępstwo kierunkowe. Namowa ma doprowadzić do powstania decyzji o popełnieniu samobójstwa. Samo godzenie się na cudze samobójstwo nie wystarczy do przypisania sprawy odpowiedzialności³¹. Przestępstwo, o którym mowa w art. 151 K.K., należy do przestępstw materialnych. Do znamion czynu należy skutek, ale nie w postaci śmierci, lecz w postaci podjęcia próby samobójczej. Przestępstwo to jest dokonane wraz z podjęciem próby samobójczej, niezależnie od jej rezultatu. Skutkiem jest samo targnięcie się na własne życie, co obejmuje zarówno dokonanie samobójstwa, jak i jego usiłowanie. Należy mieć na uwadze, że ustawowym znamieniem czynu nie jest ewentualne następstwo zamachu samobójczego w postaci śmierci

²⁸ R. Krajewski, *Prawnokarna ochrona człowieka przed targnięciem się na własne życie*, *Palestra* 1998, Nr 4, s. 13–24, 14.

²⁹ Por.: A. Gawliński, D. Zero, *Namowa lub pomoc w samobójstwie – aspekty prawnekarne, porównawcze i kryminalistyczne*, „*Studia Prawnoustrojowe*” 2021, Nr 52, s. 113–132, 118; M. Budyn-Kulik, *Art. 151 K.K. Komentarz*, *LEX* 2021; A. Marek, *Art. 151 K.K. Komentarz*, *LEX* 2010

³⁰ V. Konarska-Wrzošek, *Art. 151 K.K. Komentarz*, *LEX* 2020.

³¹ A. Lebedowicz, *Samobójstwo w ujęciu wielopłaszczyznowym*, <http://niezniknelo.pl/NPW/www.npw.gov.pl/dokumenty/WPP/2013-3/2013-3-5.pdf> [data dostępu: 8 września 2021 r.], s. 6; M. Budyn-Kulik, *Art. 151 K.K. Komentarz*, *LEX* 2021; R. Kokot, *Z problematyki karalnego doprowadzenia do samobójstwa – uwagi na tle ustawowych znamion art. 151 k.k. Część II, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego 2015, Tom XXXVI*, s. 25–36, s. 28; A. Gawliński, D. Zero, *Namowa lub pomoc w samobójstwie – aspekty prawnekarne, porównawcze i kryminalistyczne*, *Studia Prawnoustrojowe* 2021, Nr 52, ss. 113–132, 117; A. Zoll, *Art. 151 K.K. Komentarz*, *LEX* 2017.

pokrzywdzonego³². Ponadto, jak podkreśla L. Tyszkiewicz, musi nastąpić rzeczywiste targnięcie się na własne życie, a nie jedynie pozorowanie samobójstwa³³. W każdym postępowaniu o popełnienie czynu z art. 151 K.K. konieczne jest na pewno ustalanie związku skutkowo-przyczynowego pomiędzy zachowaniem sprawcy a targnięciem się pokrzywdzonego na własne życie³⁴. A. Zoll wskazuje, że dla kwalifikacji prawnej z art. 151 K.K. obojętny jest zasadniczo motyw działania sprawcy³⁵. Jeżeli do próby samobójczej nie doszło, to w tej sytuacji sprawca, który namawiał pokrzywdzonego do popełnienia samobójstwa lub udzielał mu pomocy, odpowiada za usiłowanie popełnienia przestępstwa z art. 151 K.K.³⁶

Przedmiotem ochrony przestępstwa z art. 151 K.K. jest niewątpliwie życie człowieka³⁷. Zdaniem J. Giezek przedmiotem ochrony jest również wolność od wywierania destrukcyjnego wpływu na sposób, w jaki człowiek będzie dysponował swoim życiem³⁸. Przestępstwo z art. 151 K.K. jest przestępstwem powszechnym. Sprawcą czynu może być każdy, kto wykona czynności polegające na namawianiu lub udzielaniu pomocy drugiej osobie do targnięcia się na własne życie³⁹. Natomiast w przypadku udzielenia pomocy przez zaniechanie, przestępstwo z art. 151 jest przestępstwem indywidualnym, gdyż może być popełnione tylko przez tego, na kim ciążył prawny, szczególnie obowiązek zapobiegnięcia skutkowi w postaci samobójstwa⁴⁰.

W dyspozycji art. 151 K.K. nie zostały określone *expressis verbis* wymogi co do właściwości osoby doprowadzanej do samobójstwa⁴¹. Istnieje pogląd, że gdy pokrzywdzony nie był w stanie rozpoznać w pełni znaczenia podejmowanego przez siebie czynu, nie byłoby zasadnym kwalifikowanie

³² M. Budyn-Kulik, *Art. 151 K.K. Komentarz*, LEX 2021; K. Burdziak, *Kierowanie wykonaniem samobójstwa i polecenie jego wykonania w polskim prawie karnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2014, Zeszyt 4, s. 175–187, 178; J. Giezek, *Art. 151 K.K. Komentarz*, LEX 2014; V. Konarska-Wrzošek, *Art. 151 K.K. Komentarz*, LEX 2020.

³³ L. Tyszkiewicz, *Art. 151 K.K. Komentarz*, LEX 2016.

³⁴ M. Szwarczyk, *Art. 151 K.K. Komentarz*, LEX 2015.

³⁵ A. Zoll, *Art. 151 K.K. Komentarz*, LEX 2017.

³⁶ A. Zoll, *Art. 151 K.K. Komentarz*, LEX 2017; V. Konarska-Wrzošek, *Art. 151 K.K. Komentarz*, LEX 2020; A. Marek, *Art. 151 K.K. Komentarz*, LEX 2010; L. Tyszkiewicz, *Art. 151 K.K. Komentarz*, LEX 2016.

³⁷ M. Budyn-Kulik, *Art. 151 K.K. Komentarz*, LEX 2021.

³⁸ J. Giezek, *Art. 151 K.K. Komentarz*, LEX 2014.

³⁹ A. Lebidowicz, *Samobójstwo w ujęciu wielopłaszczyznowym*, <http://niezniknelo.pl/NPW/www.npw.gov.pl/dokumenty/WPP/2013-3/2013-3-5.pdf> [data dostępu: 8 września 2021 r.], s. 6; M. Szwarczyk, *Art. 151 K.K. Komentarz*, LEX 2015; M. Budyn-Kulik, *Art. 151 K.K. Komentarz*, LEX 2021.

⁴⁰ V. Konarska-Wrzošek, *Art. 151 K.K. Komentarz*, LEX 2020, J. Giezek, *Art. 151 K.K. Komentarz*, LEX 2014; A. Zoll, *Art. 151 K.K. Komentarz*, LEX 2017.

⁴¹ Szerzej: J. Kosonoga-Zygmunt, *Swoboda decyzji woli suicydenta jako przesłanka odpowiedzialności karnej za przestępstwo z art. 151 k.k.*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2015, Nr 2, s. 23–36, 23 i n.

wskazanych w art. 151 K.K. zachowań jako dokonania zabójstwa i przyjmowanie kwalifikacji z art. 148 K.K.⁴². Częściej jednak prezentowane jest stanowisko, zgodnie z którym w sytuacji gdy przedmiotem czynności wykonawczej jest osoba z jakiegoś względu niezdolna do rozpoznania znaczenia własnego czynu lub pokierowania postępowaniem, sprawca namawiający do samobójstwa lub udzielający pomocy w samobójstwie wypełnia znamiona przestępstwa z art. 148 K.K.⁴³. Uzasadniając konieczność przyjmowania kwalifikacji czynu z art. 148, J. Kosonoga-Zygmunt powołuje się dodatkowo na względy słusznościowe i wskazuje, że dokonana wyłącznie na podstawie art. 151 K.K. ocena zachowania polegającego na doprowadzeniu do samobójstwa osoby z zakłóceniami procesu wyrażania woli byłaby zdecydowanie zbyt liberalna⁴⁴. W przypadku braku takiego rozeznania zachowanie sprawcy może być potraktowane jako czyn z art. 148 K.K. W postępowaniu konieczne jest zatem przeprowadzenie dowodu z opinii biegłych psychiatrów oraz uzupełniającej opinii psychologicznej na okoliczność, czy pokrzywdzony był w stanie rozpoznać w pełni znaczenie czynu i pokierować swym postępowaniem⁴⁵.

Rozbieżności w doktrynie wzbudza kwestia jednoznacznego rozróżnienia w określonych przypadkach między namową a pomocą do samobójstwa. J. Giezek podkreśla, że namową jest nie tylko zachowanie, które w psychice pokrzywdzonego wywołuje zamiar targnięcia się na własne życie, lecz także takie zachowanie, „które w powziętym wcześniej (jeszcze niestanowczym) zamiarze utwierdza i w rezultacie doprowadza do jego realizacji”. Tym samym nie ma powodów, aby utwierdzenie w takim zamiarze było traktowane jako szczególna postać pomocnictwa psychicznego⁴⁶. Zdaniem V. Konarskiej-Wrzosek utwierdzenie przyszłego samobójcy w podjętym przez niego zamiarze pozbawienia życia nie jest namawianiem do samobójstwa, lecz udzieleniem pomocy psychicznej⁴⁷. Również R. Krajewski uważa, że gdy zamiar targnięcia się na własne życie nie został wywołany namową sprawcy, lecz zaistniał skutek innych

⁴² K. Burdziak, *Przedmiot czynności wykonawczej przestępstwa z art. 151 kodeksu karnego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego” 2015, Nr 861, s. 15–29, 27.

⁴³ V. Konarska-Wrzosek, *Art. 151 K.K. Komentarz*, LEX 2020; M. Budyn-Kulik, *Art. 151 K.K. Komentarz*, LEX 2021.

⁴⁴ J. Kosonoga-Zygmunt, *Swoboda decyzji woli suicydenta jako przesłanka odpowiedzialności karnej za przestępstwo z art. 151 k.k.*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2015, Nr 2, s. 23–36, 25.

⁴⁵ J. Kosonoga-Zygmunt, *Swoboda decyzji woli suicydenta jako przesłanka odpowiedzialności karnej za przestępstwo z art. 151 k.k.*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2015, Nr 2, ss. 23–36, s. 30.

⁴⁶ J. Giezek, *Art. 151 K.K. Komentarz*, LEX 2014.

⁴⁷ V. Konarska-Wrzosek, *Art. 151 K.K. Komentarz*, LEX 2020.

powodów, a sprawca swoją namową utrwalił tylko ten zamiar, to zachowanie sprawcy należy traktować jako pomoc psychiczną w rozumieniu art. 151 K.K. W praktyce mogą wystąpić problemy z wykazaniem, czy sprawca namówił pokrzywdzonego, czy też jedynie utrwalił istniejący u pokrzywdzonego zamiar⁴⁸.

Jak słusznie zauważa R. Kokot, w kontekście ustawowych znamion art. 151 K.K. szczególnego rodzaju wątpliwości interpretacyjne wzbudzają wszelkiego rodzaju samobójstwa kolektywne. W przypadku paktu samobójczego odpowiedzialność konkretnego uczestnika zależy niewątpliwie od charakteru podejmowanych przez niego działań, momentu ich podjęcia oraz ich wpływu na zachowanie innych osób biorących udział w pakcie. Jeżeli uczestnik był jedynie biernym obiektem działań innych osób chcących doprowadzić go do samobójstwa, nie ponosi odpowiedzialności karnej. W pozostałych przypadkach w rachubę wchodzi odpowiedzialność za doprowadzenie do targnięcia się na życie, a nawet odpowiedzialność za zabójstwo. Odpowiadać za doprowadzenie do samobójstwa będzie uczestnik paktu samobójczego, który swoim zachowaniem przyczynił się do wytworzenia wspólnego zamiaru samobójstwa lub ułatwił popełnienie samobójstwa. Odpowiedzialność za zabójstwo wystąpi w przypadku, gdy jednym z uczestników paktu była osoba niezdolna do właściwego rozpoznania znaczenia czynu w postaci targnięcia się na własne życie i osoba ta stała się ofiarą pomocy lub namowy do samobójstwa⁴⁹. Analizując kwestię odpowiedzialności poszczególnych uczestników paktu samobójczego względem siebie, należy mieć też na uwadze, że pomoc jest możliwa nie tylko przed podjęciem działań polegających na samobójstwie, ale także w trakcie tych działań, a namowa może polegać nie tylko na wpłynięciu na podjęcie decyzji o samobójstwie, ale także na utwierdzeniu pokrzywdzonego w takim zamiarze. Bezspornie należy dokonać wszechstronnej analizy stanu faktycznego, m.in. oceniając wpływ każdego zachowania danego uczestnika paktu na innych uczestników, należy ustalić moment powstania u danego uczestnika zamiaru targnięcia się na życie. Konieczne jest także ustalenie, kiedy i w jakich okolicznościach został zawiązany pakt samobójczy, jakie osoby w tym uczestniczyły, czy pakt rozszerzał się o inne osoby, a jeżeli tak, to z jakich przyczyn.

⁴⁸ R. Krajewski, *Prawnokarna ochrona człowieka przed targnięciem się na własne życie*, „Palestra” 1998, Nr 4, s. 13–24, 15.

⁴⁹ R. Kokot, *Z problematyki karalnego doprowadzenia do samobójstwa – uwagi na tle ustawowych znamion art. 151 k.k. Część II, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego 2015, Tom XXXVI*, s. 25–36, 32–33.

Dyskusja

Zastanawiając się nad przyczynami postępowania polegającego na „namowie” lub „udzieleniu pomocy” w targnięciu się na własne życie, warto zastanowić się nad swoistym schematem podobnej aktywności. Może być on oparty o znaną w etyce triadę oceny działań człowieka odnoszącą się do jego: intencji (motywacji), samych działań (aktywnych zachowań bądź też biernych postaw) oraz konsekwencji⁵⁰.

W pierwszym rzędzie zastanawiając się nad przyczynami działań zmierzających do śmierci danej osoby, dojść trzeba do wniosku, że samobójcza namowa może być związana z dostrzeganym u człowieka wyraźnym cierpieniem. Doskonale oddaje tę sytuację obraz zaprezentowany w filmie biograficznym *Jack jakiego nie znacie*, który opisuje życie amerykańskiego anestezjologa i patologa dra Jacka Kevorkiana. Był on określany mianem „doktora śmierci”. Sam skonstruował maszynę, która pozwalała osobom terminalnie chorym na samodzielne zaaplikowanie sobie śmiertelnej dawki środka farmaceutycznego⁵¹. W ww. produkcji filmowej dostrzegamy kilka sytuacji, w których to pokazane zostaje w sposób niezwykle realny, cierpienie człowieka doświadczającego szczególnie bolesnych stadiów choroby nowotworowej. Pojawiają się w tych momentach wyraźne sugestie wskazujące, że najlepszym rozwiązaniem byłaby śmierć pacjenta. Rozwiązania te prezentowane są jako najlepsze. Mają bowiem anulować ból osób, częstokroć od dłuższego czasu chorych. Samobójstwo owego człowieka jawi się tutaj jako najszybsze rozwiązanie. Więcej, w ramach intencji postępowania pojawia się dążenie do tego, by działania te były jak najmniej bolesne⁵². W tym miejscu przechodzimy do działania. Przybiera ono różną postać. Może być to podanie leku, który następnie pacjent sam zażywa. Aktywność ta może mieć również – co paradoksalne – postać bierną opartą na obserwowaniu śmierci człowieka, gdy ten zażywa śmiertelną substancję, co dostrzec możemy np. w znanej, hollywoodzkiej produkcji pt. *Zanim się pojawiłeś*. W obrazie tym, mającym premierę kinową w 2016 r., rodzina sparaliżowanego, młodego mężczyzny wraz

⁵⁰ Zob. szerzej w wskazanych kontekstach. M. Drożdż, *Świadomość działania jako podstawa etycznego wartościowania*, „Studia Socialia Cracoviensia”, nr 2, 2018, s. 12, oraz M. Cichosz, *Znaczenie intencji dla moralnej oceny czynu – stanowisko Daniela Węgnera*, „Analiza i Egzystencja” 2018, nr 8, s. 49–63.

⁵¹ Zob. A. Skreczko, *Eutanazja jako fałszywe miłosierdzie*, „Rocznik Teologii Katolickiej” 2012, Tom XI/1, s. 127–147.

⁵² Zob. o filmie: E. Kraszewska, J. Krupska, P. Moszczyńska, *Opowieść o doktorze Śmierć*, „Bioethica” 2013, nr 2, s. 34.

z jego partnerką biernie obserwowała, gdy ten w jednej z klinik eutanazyjnych zażywał środek mający doprowadzić do jego śmierci⁵³. Odnosząc się z kolei do trzeciego z elementów etycznej oceny działań, dostrzegając możemy kilka typów skutków. Pierwszym jest śmierć człowieka, który odbiera sobie życie. Drugim jego cierpienie, ból lub choroba związana z sytuacją, w której np. przeżył próbę samobójczą, co jednak doprowadziło do wyraźnych szkód zdrowotnych. Trzecią jest sytuacja, w której to osoba po podobnym działaniu za namową zostaje odratowana, a jej stan zdrowia somatycznego nie ulega trwałej zmianie. W tej jednakże sytuacji, trudno spodziewać się powrotu do pełnego zdrowia psychicznego, którego załamanie doprowadziło do działań suicydalnych.

Jak widzimy, przedstawiona w tym miejscu triada zachowań kieruje nas w stronę różnych (często diametralnie różnych) scenariuszy. Teoretycznie może pojawić się sytuacja, w której ktoś, dostrzegając ludzkie cierpienie, namawia taką osobę do odebrania sobie życia. W wielu przypadkach widok osoby doświadczającej bólu, może w pewnych chwilach powodować pojawienie się podobnych propozycji. Mowa tutaj najczęściej nie o sytuacji jednostkowej, ale o trwałym i nieuleczanym cierpieniu osoby, która sama nie może stanowić o sobie, której egzystencja w sposób bezpośredni związana jest z permanentnym bólem. Bazując ponownie na obrazach filmowych, można odwołać się do znanej amerykańskiej produkcji pt. *Za wszelką cenę* (org. *Million Dollar Baby*). W filmie tym trener grany przez Clinta Eastwooda podejmuje decyzję o odebraniu życia swojej podopiecznej, która w wyniku doznanej w trakcie walki bokserskiej kontuzji została całkowicie sparaliżowana⁵⁴. Tutaj jednakże dostrzegamy nieco inną perspektywę, a zarazem praktykę. Trener nie namawiał swojej wychowanki do dokonania samobójstwa. On sam odebrał jej życie, słysząc przez szereg kolejnych dni jej błaganie o śmierć.

Przykład ten nie został podany tutaj przez przypadek. Gdy spojrzymy bowiem na zapisy polskiego Kodeksu Karnego, obok przestępstwa w formie namowy lub pomocy w dokonaniu samobójstwa, dostrzegamy tzw. przestępstwo eutanazyjne opisane w art. 150 ww. ustawy. Przepis ten stanowi: „Kto zabija człowieka na jego żądanie i pod wpływem współczucia dla niego, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy

⁵³ Por. B. Kmiecik, *Motywy bioetyczne...*, s. 299.

⁵⁴ Film ten spotkał się z zainteresowaniem badaczy. Zob.: B.A. Haller, *Thoughts on 'Million Dollar Baby*, "Journal of Research in Special Educational Needs" 6, June 2006, pp. 112–114 oraz R. Letteri, *Dirty Baby: The Gender Politics of Million Dollar Baby*, *Quarterly Review of Film and Video* 2011, 28(3), pp. 204–217.

do lat 5””. Co jednak ważne dla naszej dyskusji w art. 150 §2 zwrócono uwagę na uprzywilejowany typ przestępstwa. Jak czytamy bowiem „W wyjątkowych wypadkach sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary, a nawet odstąpić od jej wymierzenia”. Dostrzegamy tutaj zatem sytuację opisaną przez twórców filmu *Za wszelką cenę*. Co ważne, w polskiej dyskusji społecznej pojawiły się w ostatnich latach przykłady sytuacji, w której m.in. rodzice składali wnioski o zakończenie życia dziecka. Sytuacja taka miała miejsce, gdy w 2011 r. pani Barbara Jackiewicz złożyła w sądzie wniosek o eutanazję jej syna, który od wielu lat pozostaje bez świadomego kontaktu z otoczeniem. Kobieta ta w swoich wypowiedziach zwracała uwagę na pojawiające się w niej myśli, skłaniające ją do osobistego odebrania życia jej synowi. Podobne uwagi były konsekwencją obserwowania przez kolejne lata jego cierpienia fizycznego, braku kontaktu z otoczeniem oraz stanu zdrowia, który w żadnej mierze nie ulegał jakiegokolwiek poprawie⁵⁵. Co interesujące, realizacja podobnych zapewnień niekoniecznie zakwalifikowana by została w tym przypadku, jak przestępstwo o eutanatycznym charakterze. Potencjalne pozbawienie życia syna z całą pewnością podyktowane byłoby współczuciem dla niego, ale nie byłoby w podobnym przypadku, występującego z jego strony żądania śmierci. Taki stan kliniczny owego mężczyzny (brak świadomego kontaktu z otoczeniem) uniemożliwiłaby po stronie matki dokonanie przestępstwa wyrażonego w art. 151 K.K..

Omawiana tutaj sprawa bardzo dokładnie pokazuje potencjalną płaszczyznę intencji, jaka pojawić się może w sytuacji, w której to dostrzegając cierpienie jednej osoby, inna decyduje się na podjęcie kroków, w wyniku których ktoś umrze. Bazą dla przestępstwa eutanatycznego oraz namowy lub udzielenia pomocy w targnięciu się na własne życie jest bardzo często współczucie dla związane z obiektywnymi wnioskami, które w sposób wyraźny udowadniają, że dany człowiek niezwykle cierpi. Te uwagi skłaniają jednak do zadania ważnego pytania: dlaczego polski ustawodawca nie zdecydował się w art. 151 K.K. na dodanie uprzywilejowanego typu przestępstwa, podobnie, jak ma to miejsce w poprzedzającym go art. 150 ww. ustawy karnej? Dlaczego sąd nie może złagodzić wyroku bądź też

⁵⁵ K. Surmiak–Domańska, *Pozwólcie mu umrzeć! – matka walczy o skrócenie cierpienia syna. Bezskutecznie. Wywiad z Barbarą Jackiewicz* [w:] Wysokie Obcasy, <https://www.wysokieobcasy.pl/wysokie-obcasy/7,96856,11576486,pozwolicie-mu-umrzec-matka-walczy-o-skracenie-cierpienia-syna.html?disableRedirects=true> [data dostępu: 29 września 2021 r.].

odstąpić od wymierzenia kary wobec sprawcy suicydalnej namowy, który działa w wyniku współczucia dla drugiej osoby?

Odpowiedź na wskazane pytanie wydaje się być jednocześnie najważniejszym obszarem interpretującym ukazującym znaczenie konieczności penalizacji namowy zmierzającej do dokonania przez inną osobę samobójstwa. Niewątpliwie wzburzenie emocjonalne występuje zarówno w czynach, do których odnosi się zarówno art. 150, jak i art. 151 Kodeksu Karnego. Istnieje jednak istotna różnica w omawianych sytuacjach i ukazują ją nam kierunek działań. W pierwszym z przepisów najczęściej o śmierć prosi osoba od lat cierpiąca z powodu choroby lub trwałej niepełnosprawności. Koniec życia jawi się – jak np. w filmie *Za wszelką cenę* – jako jedyne wybawienie z zaistniałej przerażającej i beznadziejnej sytuacji. To człowiek doświadczający bólu jest inicjatorem działań, które zmierzają do odebrania sobie życia. To także osoba ta stanowi „źródło współczucia”, które jest nieodzownym elementem inicjującym działanie zabójcze. Innymi słowy, to ta postać namawia innego człowieka do targnięcia się na jej życie. Art. 151 K.K. pokazuje nam odwrotny wektor działania. Osoba, którą na co dzień boli każda część ciała, która samodzielnie nie może się poruszać i jeść, może nagle spotkać kogoś kto jej powie „Zabij się! Zabij” – podobnie, jak wokalistka cytowanego we wstępie zespołu „Łzy”. Możliwym jest, że nigdy nie rozważała podobnego scenariusza, widząc np. oddanie rodziny, która walczy o jej godną egzystencję. Nagle pojawia się namowa i propozycja pomocy w samobójczym działaniu, co wielokrotnie mógł dostrzec widz oglądający poruszający, także wspomniany już film *Jack jakiego nie znacie*. Choć zarówno zabicie człowieka na jego prośbę w wyniku współczucia oraz namawianie i pomaganie innej osoby w odebraniu sobie życia zasługuje na stanowczą krytykę związaną z naruszeniem elementarnego prawa człowieka do życia, to jednak nie ulega wątpliwości, że wskazana powyżej odmienność omawianych tutaj postępowań zasługuje na uwagę. Zaznaczyć należy, że odstąpienie przez sąd od wymierzenia kary danej osobie w przypadku oceny czynu opisanego w art. 150 K.K. musi być poprzedzone obiektywną i wnikliwą oceną jej zachowania, ergo odpowiedzeniem na wątpliwość (być może przy pomocy biegłego) czy dany stan somatyczny chorego mógł wywołać współczucie o tak silnym natężeniu skutkującym tym, że nastąpiła akceptacja prośby osoby chorej, chcącej zakończyć swoje życie.

W kontekście pomocnictwa namowy i pomocnictwa w samobójstwie jest jednakże pewien element, który zasługuje na uzupełnienie. Mowa

tutaj o części zdania art. 151 K.K. Jak czytamy, pojawia się tam zwrot: „lub przez udzielenie pomocy doprowadza człowieka do targnięcia się na własne życie”. Warto tutaj dostrzec, że wskazana tutaj pomoc może nie być poprzedzona namową ze strony pomagającego, ale prośbą ze strony np. sparaliżowanej osoby, która samodzielnie nie potrafi odebrać sobie życia⁵⁶. Pomoc ta niekoniecznie będzie mieć chłodny i wyrafinowany charakter, może być ona bowiem również wzmocniona silnym współczuciem. Inicjatorem owych działań – jak np. w obrazie filmowym *Zanim się pojawiłeś* – może być wyłącznie osoba, która chce przestać żyć. W żadnej mierze nie akceptując podobnych aktywności – w ramach wniosku *de lege ferenda* – warto rozważyć uzupełnienie w tym miejscu przepisów polskiego prawa. Jest to bowiem kontekst, który zbliża sytuację opisaną w art. 151 K.K. do tej w poprzedzającym ją art. 150 K.K.

Wnioski dotyczące zmiany prawa winny pojawić się również w odniesieniu do relacji istniejącej między dostrzeganymi w przestrzeni wirtualnej treściami, które stanowią wyraźną namowę municypalną. Mowa tutaj nie tylko o wspomnianym powyżej scenariuszu, w którym to dana osoba wysłała innej wiadomość tekstową, w której namawia ją do odebrania sobie życia⁵⁷. Aktualnymi wyzwaniem, nie tylko o prawnymi, ale również o etyczno-społecznym charakterze, są treści, które w szczególności młode osoby dostrzegają w sieci Internet. Zaczerpnięte we wstępie do prezentowanych rozważań przykłady dwóch utworów muzycznych doskonale pokazują specyfikę sytuacji, w jakiej obecnie się znajdujemy. Teledysk zespołu „Łzy” pt. „Zabij się, zabij” odtworzono na zaledwie jednym kanale internetowym blisko milion razy. Jak już jednak podkreślono utwór Billie Eilish, pt. „When the party’s over”, został wyświetlony w ciągu trzech lat blisko miliard razy. W omawianych kontekstach warto zastanowić się: Czy utwory te mogły mieć i mają charakter samobójczogenny?, Czy znalazły się osoby (czy są takie osoby), które pod wpływem słów i obrazów w nich zaśpiewanych i przedstawionych uznały, że najlepszym rozwiązaniem na cierpienie jest zadanie sobie śmierci? Czy artystów za podobne działania powinna spotykać odpowiedzialność? Nie ulega wątpliwości, że wyrażana w popularnym utworze muzycznym propozycja

⁵⁶ Ponownie, podoba sytuacja opisana została w filmie „Za wszelką cenę”, gdzie główna bohaterka, pomimo pełnego paraliżu czterech kończyn kilkakrotnie próbowała odebrać sobie życie.

⁵⁷ Podobne zdarzenia wielokrotnie występowały w młodzieżowych szpitalach psychiatrycznych, w których jeszcze kilka lat temu młodzież miała nieskrępowany dostęp do telefonów komórkowych: Zob. szerzej: A. Gmitrowicz, B. Kmiecik, *Godność dziecka w szpitalu psychiatrycznym*, „Psychiatria i psychologia kliniczna” 2012, Nr 12, s. 273–282.

dokonania samobójstwa może mieć silne znaczenie dla młodszego człowieka doświadczającego stanów depresyjnych. Nie budzi zatem większych wątpliwości wnioski wskazujące, że twórca świadomie decydujący się na podobne aktywności ponosić może odpowiedzialność moralną. Musi mieć bowiem on świadomość, że ktoś, w danym miejscu zrealizuje bądź wyśpiewane przez niego słowa bądź też wskazane w teledysku obrazy przyjmą postać suicydalnego zachowania. Z perspektywy prawa karnego znacznie trudniej byłoby udowodnić winę. W przypadku śmierci danego człowieka należałoby wskazać związek przyczynowo-skutkowy istniejący między słuchaniem muzyki, która w tym przypadku byłaby bodźcem samobójczym, a realizacją w postaci konkretnego autoagresywnego czynu. Potencjalnie możliwy jest pozew cywilny związany z oskarżeniem twórców, producentów muzycznych i wytwórnie, wydające na rynek podobne utwory. Wskazana może zostać odpowiedzialność w postaci wprowadzenia do społecznego obiegu utworu, który wywołuje destruktywne skutki. Konieczne byłoby jednakże znalezienie ww. powiązania (przyczyny i skutku)⁵⁸. Choć być może podobne scenariusze są trudne do wyobrażenia, to jednak warto uświadomić sobie na nowo, że internet jest obecnie głównym źródłem informacji dla osób chcących dokonać samobójstwa⁵⁹. Trwająca od ponad roku pandemia koronawirusa doprowadziła do stanu, w którym zwłaszcza młode osoby, znacznie więcej czasu przeznaczają na funkcjonowanie w świecie wirtualnym. Ostatnie wyniki badań m.in. na terenie Hiszpanii wskazują, że „W czasie pandemii liczba samobójstw wśród młodzieży większa aż o 250 procent”⁶⁰. Zapewne zatem jest nieunikniony czas związany z suicydologiczną oceną skutków „popularnego” promowania np. w utworach muzycznych zamachów samobójczych.

⁵⁸ W literaturze popularnej natrafić można na m.in. książkę Johna Grishama pt. „Ława przysięgłych”. Jej fabuła ukazuje podobny scenariusz dotyczący jednakże pozwu, jaki został wytoczony producentom broni przez rodziny osób, które zginęły w trakcie zamachów. Por. J. Grisham, *Ława przysięgłych*, Warszawa 2017.

⁵⁹ B. Hołyst (red.), *Zapobieganie samobójstwom, imperatyw ogólnoświatowy*, Instytut Psychiatrii i Neurologii 2018, Warszawa, s. 54.

⁶⁰ Depesza PAP z Hiszpanii: *W czasie pandemii liczba samobójstw wśród młodzieży większa aż o 250 procent*, „Głos Nauczyciela”, źródło: <https://glos.pl/hiszpania-w-czasie-pandemii-liczba-samobojstw-wsrod-mlodziezy-wieksza-az-o-250-procent> [data dostępu: 29 września 2021 r.].

Wnioski

Nie ulega wątpliwości, że prawo do życia człowieka posiada szczególną wartość. Dostrzec to można m.in. w konstrukcji kluczowych międzynarodowych deklaracji i konwencji, w których to wskazywane jest ono na jednym z pierwszych miejsc. Rozwój wielu nauk, w tym medycyny i biologii, motywowany jest w świadomością unikalnej wartości ludzkiego życia⁶¹. Namowa oraz udzielanie pomocy w dokonaniu przez daną osobę samobójstwa spotyka się w polskim prawie z odpowiedzialnością karną właśnie z racji na szczególną wartość, jaką posiada egzystencja każdego człowieka. Odpowiedzialność ta nie dotyczy tylko pomocy w działaniach suicydalnych, ale również namowy. Nakłanianie bowiem człowieka do tego typu aktywności stanowi przykład działania, którego skutki mają tragiczny charakter. W polskim prawie dostrzegamy przykłady uprzywilejowanego typu przestępstwa, w którym sąd dostrzegając popełnienie przez daną osobę przestępstwa, jednocześnie odstępuje od wymierzenia kary. W przypadku art. 151 K.K. wydaje się uzasadniona w tym kontekście refleksja legislacyjna związana ze zmianą pewnej części przepisu. W żadnej mierze nie akceptując działań pomocowych w omawianym zakresie, należy uświadomić sobie, iż mogą być one poprzedzone prośbą cierpiącego człowieka. Potencjalnie możliwa jest sytuacja, w której to pomoc w omawianym typie dramatycznych zdarzeń nigdy by się nie pojawiła, gdyby nie błaganie cierpiącego człowieka. Prawo karne jak najbardziej winno w podobnym przypadku formułować jasny i stanowczy zakaz działań zmierzających do śmierci człowieka. Samo namawianie do dokonania samobójstwa może mieć znaczenie odmienny charakter niż udzielenie pomocy w odebraniu życia drugiemu człowiekowi. Przy czym samo słowo „pomoc” może wydawać się nieco niefortunne, szczególnie dla osób nie będących prawnikami, gdyż ta intuicyjnie z wiąże się raczej z udzieleniem wsparcia o charakterze pozytywnym, negatywne zaś działanie wskazuje bardziej na przyczynienie się. Trzeba powtórzyć bowiem, że w każdej z omawianych sytuacji winno pojawić się stanowcze i jednoznaczne nazwanie czynu przestępczego. Konieczna jest jednak

⁶¹ Podobne spostrzeżenie pojawia się w sposób nieuchronny w trakcie lektury m.in. polskiego Kodeksu Etyki lekarskiej. Już w przyrzeczeniu składanym przez przeszłych lekarzy napotykamy na nakaz służby życiu i zdrowiu ludzkiemu. Por. Kodeks Etyki Lekarskiej z dnia 2 stycznia 2004 r. (tekst jednolity; zawierający zmiany uchwalone w dniu 20 września 2003 r. przez Nadzwyczajny VII Krajowy Zjazd Lekarzy), Warszawa 2004.

wtórna analiza działania. Czym innym jest bowiem chłodne namawianie w postaci słów „Zabij się!”, a czym innym natomiast sytuacja, w której to np. matka pomaga odebrać życie synowi, który cierpiąc od lat doświadcza bólu, a w samobójstwie dostrzega on jedyne rozwiązanie, którego samodzielnie nie potrafi zrealizować, np. z powodu paraliżu. Działanie owej kobiety wypełnia znamiona czynu opisanego w art. 151 K.K. Dostrzec jednak można w nim również konteksty opisane w art. 150 K.K., w których szczególnie znaczenie posiada silne współczucie, będące motywatorem działań ułatwiających dokonanie samobójstwa.

Aktualnie, funkcjonując w środowisku szeroko pojętej kultury informacji, coraz częściej znajdujemy się w świecie wirtualnym. To z jego strony docierają do nas bodźce wywołujące reakcję. Czy zatem popularne utwory, w których proponuje się dokonanie samobójstwa powinny spotykać się z określoną blokadą, podobną do tej, w której prezentowane są np. treści o pornograficznym charakterze? Nie ulega wątpliwości, że destruktywny wpływ materiałów, w których przedstawiona jest próba samobójcza może mieć (i najpewniej ma) tragiczne skutki. Jaka odpowiedzialność winna spotkać twórców podobnych działań? To niestety nadal pytanie nie mające odpowiedzi.

Bibliografia:

- Budyn-Kulik M., *Art. 151 K.K. Komentarz*, LEX 2021.
- Burdziak K., *Kierowanie wykonaniem samobójstwa i polecenie jego wykonania w polskim prawie karnym*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2014, Zeszyt 4.
- Burdziak K., *Przedmiot czynności wykonawczej przestępstwa z art. 151 kodeksu karnego*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego” 2015, Nr 861.
- Cichosz M., *Znaczenie intencji dla moralnej oceny czynu – stanowisko Daniela Wegnera*, Analiza i Egzystencja 2018, nr 8.
- Depesza PAP z Hiszpanii: *W czasie pandemii liczba samobójstw wśród młodzieży większa aż o 250 procent*, „Głos Nauczyciela”, źródło: <https://glos.pl/hiszpania-w-czasie-pandemii-liczba-samobojstw-wsrod-mlodziezy-wieksza-az-o-250-procent> [data dostępu: 29 września 2021 r.].
- Drożdż M., *Świadomość działania jako podstawa etycznego wartościowania*, „Studia Socialia Cracoviensia”, nr 2, 2018.
- Eilish B., *When the party's over*, źródło: <https://www.youtube.com/watch?v=pbMwTqk-KSps> [data dostępu: 29 września 2021 r.];
- Gawliński A., Zero D., *Namowa lub pomoc w samobójstwie – aspekty prawnokarne, porównawcze i kryminalistyczne*, Studia Prawnoustrojowe 2021, Nr 52.
- Giezek J., *Art. 151 K.K. Komentarz*, LEX 2014.
- Gmitrowicz A., Kmiecik B., *Godność dziecka w szpitalu psychiatrycznym*, „Psychiatria i psychologia kliniczna” 2012, Nr 12.
- Grisham J., *Ława przysięgłych*, Warszawa 2017.
- Haller B.A., *Thoughts on 'Million Dollar Baby'*, “Journal of Research in Special Educational Needs” 6, June 2006
- Hołyst B. (red.), *Zapobieganie samobójstwom, imperatyw ogólnościatowy*, Instytut Psychiatrii i Neurologii, Warszawa 2018.
- Idzik J., Klepka R., *O analizie zawartości, czyli jak badać medialne obrazy świata?*, [w:] R. Klepka, I. Idzik (red.), *Medialne obrazy świata, Tom 2, Polityka i bezpieczeństwo, w relacjach medialnych*, Kraków 2019.
- Kmiecik B., *Motywy bioetyczne we współczesnym kinie, jako element debaty dotyczącej dylematów rozwoju medycyny*, „Fides et ratio” 2018, nr 2.
- Kmiecik B., *Suicide: Between Emotions and Culture*, “EAS Journal of Humanities and Cultural Studies” 2020, vol 2.
- Kodeks Etyki Lekarskiej z dnia 2 stycznia 2004 r. (tekst jednolity; zawierający zmiany uchwalone w dniu 20 września 2003 r. przez Nadzwyczajny VII Krajowy Zjazd Lekarzy), Warszawa 2004.

- Kokot R., *Z problematyki karalnego doprowadzenia do samobójstwa – uwagi na tle ustawowych znamion art. 151 k.k. Część I*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2015, Tom XXXV.
- Kokot R., *Z problematyki karalnego doprowadzenia do samobójstwa – uwagi na tle ustawowych znamion art. 151 k.k. Część II*, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” 2015, Tom XXXVI.
- Kołodziejczyk D., *Dziewczyna z szafy, chłopak na dachu*, Porównania, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu 2017, nr 2.
- Konarska-Wrzosek V., *Art. 151 K.K. Komentarz*, LEX 2020.
- Kosonoga-Zygmunt J., *Swoboda decyzji woli suicydenta jako przesłanka odpowiedzialności karnej za przestępstwo z art. 151 k.k.*, „Kwartalnik Prawa Publicznego” 2015, Nr 2.
- Krajewski R., *Prawnokarna ochrona człowieka przed targnięciem się na własne życie*, „Palestra” 1998, Nr 4.
- Kraszewska E., Krupska J., Moszczyńska P., *Opowieść o doktorze Śmierć*, „Bioethica” 2013, nr 2.
- Lebiedowicz A., *Samobójstwo w ujęciu wielopłaszczyznowym* <http://niezniknelo.pl/NPW/www.npw.gov.pl/dokumenty/WPP/2013-3/2013-3-5.pdf>, [data dostępu: 8 września 2021 r.].
- Letteri R., *Dirty Baby: The Gender Politics of Million Dollar Baby*, “Quarterly Review of Film and Video” 2011, 28(3).
- Marek A., *Art. 151 K.K., Komentarz*, LEX 2010.
- Skreczko A., *Eutanazja jako fałszywe miłosierdzie*, „Rocznik Teologii Katolickiej” 2012, Tom XI/1, 2012.
- Surmiak-Domańska K., *Pozwólcie mu umrzeć! – matka walczy o skrócenie cierpień syna. Bezskutecznie. Wywiad z Barbarą Jackiewicz* [w:] Wysokie Obcasy, <https://www.wysokieobcasy.pl/wysokie-obcasy/7,96856,11576486,pozwolcie-mu-umrzec-matka-walczy-o-skrócenie-cierpien-syna.html?disableRedirects=true> [data dostępu: 29 września 2021 r.].
- Szwarczyk M., *Art. 151 K.K., Komentarz*, LEX 2015.
- Tyszkiewicz L., *Art. 151 K.K., Komentarz*, LEX 2016.
- Zespół Łzy, *Dyskografia*, Radio RMF FM, źródło: <https://www.rmf.fm/muzyka/dyskografia,182,Lzy.html> [data dostępu: 29 września 2021 r.].
- Zespół Łzy, *Zabij się, zabij*, źródło: https://www.tekstowo.pl/piosenka,Lzy,zabij_sie_zabij.html [data dostępu: 29 września 2021 r.].
- Zoll A., *Art. 151 K.K., Komentarz*, LEX 2017.

